

О. М. Галенко,

д. е. н., професор, завідувач кафедри міжнародного обліку і аудиту,

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, м. Київ

Л. А. Різва,

здобувач, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, м. Київ

ЕВОЛЮЦІЯ ІНТЕЛЕКТУАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ЄС

O. Galenko,

Doctor of Economic Sciences, Head of the Department of International Accounting and Auditing,

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

L. Rizva,

Researcher, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

EVOLUTION OF EU ECONOMIC DEVELOPMENT INTELLECTUALIZATION

У статті досліджено еволюцію інтелектуалізації економічного розвитку Європейського Союзу. Проаналізовано завдання Європейського Союзу в інтелектуально-інноваційній сфері. Розроблено системну модель еволюційних періодів інтелектуалізації економіки ЄС. Визначено основні фактори, що вплинули на прискорену інтелектуалізацію економіки Європейського Союзу. Проаналізовано різновекторний характер інтелектуалізації європейської економіки протягом усього часу існування ЄС. Досліджено основні етапи інтелектуалізації економіки ЄС, а саме: становлення європейської моделі інтелектуалізації економіки, перехід до постіндустріального суспільства, корпоративізація авторських прав, правова регламентація економічної діяльності, так званий "Лісабонський провал", секторальна і горизонтальна диференціація. Визначено, що розуміння потреби і бачення власних стратегічних інтересів, формування відповідальних інституцій, створення інструментів, регулювання, розроблення фінансових механізмів реалізації; інтеграція до глобальних мереж, глобальна інтелектуальна адсорбція є основними елементами активізації політики, що реалізується в ЄС.

This article deals with evolution of EU economic development intellectualization. The main tasks of EU in intellectual and innovative sphere were analyzed. The model of intellectualization periods were worked out. The multisectoral character of the intellectualization of the European economy throughout the lifetime of the EU has been analyzed. The main stages of intellectualization of the EU economy, namely, the formation of the European model of the intellectualization of the economy, the transition to a post-industrial society, the corporatization of copyright, the legal regulation of economic activity, the so-called "Lisbon dip", sectoral and horizontal differentiation, are explored.

Ключові слова: інтелектуалізація, еволюція розвитку, інформаційні технології, інтелектуальний простір ЄС.

Key words: intellectualization, evolution development, information technologies, EU intellectual area.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Завершення, впродовж 1970—1980-х рр., промислового етапу розвитку країн Західної Європи та їх перехід до постіндустріальної моделі зростання, багато у чому

виявилися доволі суперечливим для багатьох з них, адже це, фактично, означало глибинну трансформацію посткейнсіанської моделі, наслідком чого мало б стати запровадження низки неоліберальних заходів, до виконан-

ня яких далеко не всі були готовими. Розвиток креативного суспільства та перехід від індустріального до інформаційного розвитку, що супроводжувався появою новітніх технологій стали основними напрямками діяльності ЄС.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ З ПРОБЛЕМИ

Дослідження інтелектуалізації економіки ЄС проводили у своїх наукових працях такі зарубіжні і вітчизняні вчені: Волес В., Сведсен Г., Джоунс Р., Мусис Н., Нугент Н., Зубченко А.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою дослідження є аналіз динаміки інтелектуалізації європейської економіки та обґрунтування етапів інтелектуалізації економіки ЄС.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Використання новітніх інформаційно-комунікативних технологій, перехід від індустріального до інформаційного суспільства, поява та розвиток креативного капіталу стали фундаментальними напрямками діяльності ЄС у сфері інтелектуалізації відтворювального процесу кінця ХХ—поч. ХХІ століття. Основними організаційно-економічними заходами того періоду стали:

— опрацювання персональних даних та охорона приватного життя в телекомунікаційному секторі, насамперед в цифровій мережі інтегрального обслуговування (ISDN), а також у мобільних публічних мережах, що передбачалося Директивами 1995-го [1] та 1997-го рр. [2].

— створення Європейського дослідницького простору [3], важливим контентом якого R. Jones вважає формування так званих технологічних лагів (інвестиції, учасники, фрагментації), які визначали їхню послідовність та існуючу секторальну основу [4, р. 325—326].

— розвиток та стимулювання Європейського цифрового контенту (ЄЦК) [5]. Основними сферами взаємодії в межах ЄЦК були визначені: сфера інформатизації державного менеджменту, мовної та культурної адаптації, динамізація ринку. В основі реалізації цієї амбітної, в цілому, програми лежали розвиток культури, технологій, креативності та можлива їх комерціалізація;

— стимулювання електронної торгівлі, головною метою чого стало скорочення посередників, запровадження нової моделі розв'язання онлайн спорів, запровадження та широкий доступ використання права електронного підпису [6];

— розвиток та модернізація телекомунікаційних мереж та доступу до послуг, що в них створюються [7].

Початок ХХІ століття був ознаменований швидкими, проте не завжди вдалим, з боку основних євроструктур, змінами в європейській економіці з численними суперечностями на національно-наднаціональному рівні взаємодії, що було викликано різним рівнем технологічного розвитку країн ЄС, диференційованим характером інвестування НДДКР, національною специфікою виробництва і, разом з тим, доволі суперечливим прийняттям інновацій, що надходили. Разом з тим, фактично всі держави ЄС сходилися на думці про нагальну потребу колективного захисту інтелектуальної власності, загальна графічна модель якої відтепер складалася з шести основних компонентів: патенти, дизайнерські права, виконавчі права, авторські права, торгові марки та права на базу даних. Кожен з цих секторів потребував чіткого юридичного визначення та розроблення економічних механізмів захисту трансформованої в конкретні вироби або ж послуги інтелектуальної праці.

Основні завдання Європейського Союзу в інтелектуально-інноваційній сфері на період 2000-го —

2010-го років вдалося, на нашу думку, встановити російській дослідниці О. Буториній. Йдеться насамперед про таке:

— забезпечення достатньої пропозиції висококваліфікованої робочої сили;

— підвищення якості досліджень, що фінансуються державним сектором; посилення зв'язків з бізнесом;

— створення сприятливого клімату для нових компаній, в основі діяльності яких лежать інноваційні технології (стартами);

— ефективний та цілеспрямований захист інтелектуальної власності;

— розроблення загальних правил конкуренції, зокрема тих, що сприяють інноваціям;

— розвиток інструментів фінансового ринку, котрий дозволяє покращити фінансування [8, с. 355].

Втім, зазначені вище напрями подальшої трансформації ЄС ідентифікували лише прагнення угруповання покращити процес розвитку інтелектуального капіталу, захисту прав споживачів та відстояти, у правовий спосіб продуцентів товарів та послуг, адже експорт піратських копій на територію Європейського Союзу суттєво зростає.

Основні устримління Європейського Союзу того часу були скеровані на досягнення інноваційного прориву, основою чого, на думку Н. Мусиса, був перехід від лінійної моделі запровадження новацій, що ідентифікуються "ізолюваністю інноваційного акту" [9, с. 322] до так званого інтерактивного процесу, котрий ґрунтується переважно на верхніх фазах його здійснення, тобто на застосуванні високих технологій, а також частково на нижніх — ринкових, де головними трендами виступають глобальний попит і глобальна пропозиція. Основним науковим методом, що був покладений в основу нової інноваційної стратегії став метод відкритої координації. Попри те, що він вперше був розроблений наприкінці 1990-х рр. і зазвичай означав одні із підходів за N. Nugent, до макроекономічного регулювання, то вже у березні 2000-го року в удосконаленому вигляді він був використаний при розробці Лісабонської стратегії [10, р. 297]. Амбіційний характер зазначеної вище стратегії був багато у чому невинуватим, адже планувалося, що впродовж наступних десяти років ЄС може не лише наздогнати своїх основних конкурентів — США і Японію в технологічній та комунікаційній сфері, а й суттєво випереджати їх. Зробити це не збільшуючи відсоток відшкодування національних бюджетів було надзвичайно важко. Одні країни підвищували "планку" фінансування НДДКР, як, приміром, Швеція, і доводили її до рівня 4,0%, натомість інші — Мальта, Кіпр, Болгарія, Румунія, були глибоко переконані у тому, що цього робити не варто, адже бюджетний дефіцит, критична норма урядових боргів та значні соціальні проблеми в економіці як "нових", так і "старих" членів ЄС ускладнювали реалізацію глобальних планів Європейської Комісії. Серед інших проблемних моментів реалізації Лісабонської стратегії були такі: значна "розпорошеність" цілей (їх налічувалося 28 основних та 120 додаткових), повністю реалізувати які було нереально; нечітка визначеність сфер відповідальності основних євроструктур: початок економічної кризи в Європі, котрий виявився найбільш відчутним в період 2002—2003 рр. і організаційно збігся з початком реалізації Стратегії. Подальші спроби інституцій ЄС "врятувати" Лісабонську стратегію виявилися марними і такими, що потребували суттєвої корекції, головним чином, фінансової і організаційної. Втім, попри всю недосконалість цього документу, він мав й певні переваги, адже спирався на важливий ресурс Шостої, а з часом й Сьомої рамкової угоди (Seventh Framework Programme European Community for Research, Technological Development), що діяла протягом семи років (2007—2013). Водночас слід зазначити, що а в розділі "Співробітництво" в ній було вже чітко виокремлено новий на-

прям — інформаційні і комунікативні технології. Ще одним позитивним елементом реалізації Стратегії слід вважати, на думку Л. Зубченко, фундаментальну роль малих і середніх підприємств (СМЕ), яких налічувалося у 2005 р. близько 23 млн одиниць і створювалось близько 50% ВВП ЄС. Саме на них були скеровані заходи щодо зменшення кількості обмежувальних дій та формальностей [11, с. 2].

ВИСНОВКИ

Основними факторами, що вплинули на прискорення інтелектуалізацію економіки Європейського Союзу були: падіння попиту на продукцію базових галузей, яка ще у 1950—1960 рр. вважалася основою європейської індустріальної моделі; поява нових секторів національних економік, що потребували значного припливу інтелектуального ресурсу; зростаюча конкурентоспроможність провідних європейських ТНК, які вели масштабну патентну роботу і виступали глобальними інноваторами; зростання ролі університетської освіти, котра з часом перетворилася у своєрідний інноваційний клуб з розгалуженими світовими зв'язками та механізмом комерціалізації; суттєва підтримка НДДКР з боку національних та наднаціональних структур; спрощена модель трансферу інновацій від дослідницьких центрів до корпорацій.

Динаміка інтелектуалізації європейської економіки протягом усього часу існування ЄС не була стійкою, а такою, що мала різновекторний, в окремі часи, характер, що відображалось на окремих країнових і секторальних результатах розвитку, зокрема на ефективності інноваційної політики взагалі. Основними етапами інтелектуалізації економіки ЄС є такі: становлення європейської моделі інтелектуалізації економіки (1957—1970 рр.), перехід до постіндустріального суспільства (1970—1980 рр.), корпоративізація авторських прав (1980—1990 рр.), правова регламентація економічної діяльності (1990—2000 рр.), так званий "Лісабонський провал" (2000—2010 рр.), секторальна і горизонтальна диференціація (розпочався у 2010 р. і триває зараз). Основними елементами активізації політики що реалізуються в ЄС є розуміння потреби і бачення власних стратегічних інтересів, формування відповідальних інституцій, створення інструментів, регулювання, розроблення фінансових механізмів реалізації; інтеграція до глобальних мереж, глобальна інтелектуальна адсорбція.

Література:

1. Directive 95/96 OJ L 281, 23.11.1995 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:L:1995:281:TOC>
2. Directive 96/97 OJ L 24, 30.01.1998
3. Commission (2000). Toward a European Research Area, COM (2000) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://europa.eu/legislation_summaries/other/i23010_en.htm
4. Jones R. The Politics and Economics of the European Union. Second Edition. — Cheltenham: Edward Elgar, 2001. — 523 p.
5. Decision 2001/48, OJ L 14, 18.01.2001. [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=OJ:L:2001:014:TOC>
6. Directive 2000/31 OJ L 178, 17.07.2000
7. Regulation 2887/2000, OJ L 336, 30.12.2000 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=OJ:L:2000:336:TOC>
8. Европейская интеграция / Под ред. О.В. Буториной. — М.: Издательский дом "Деловая литература", 2011. — 720 с.

9. Мусис Н. Все про спільні політики Європейського Союзу / Пер. з англ. — К.: "К.І.С.", 2005. — 466 с.

10. Nugent N. The Government and Politics of the European Union. 7th Edition. — London: Palgrave Macmillan, 2010. — 486 p.

11. Зубченко Л. Лиссабонская стратегия: разочарования и надежды // Перспективы-инфо [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.perspektivy.info/rus/ekob/lissabonskaja-strategija

12. The Lisbon Strategy 2000—2010. An analysis and evaluation of the methods used and results achieved, 2010. — EMPL [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/20/107/8ATT24270

13. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, The European economic and social Committee and Committee of the Regions. Brussels, 24.5.2011. Com (2011) 287 final. [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/ipr_strategy/COM_2011_287_en.pdf

References:

1. European Communities (1995), "Directive 95/96 OJ L 281", available at: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:L:1995:281:TOC> (Accessed 15 July 2017).
2. European Communities (1998), "Directive 96/97 OJ L 24", available at: <http://eur-lex.europa.eu> (Accessed 15 July 2017).
3. European Communities (2000), "Toward a European Research Area", available at: http://europa.eu/legislation_summaries/other/i23010_en.htm (Accessed 15 July 2017).
4. Jones, R. (2001), The Politics and Economics of the European Union, 2-d ed., Edward Elgar, Cheltenham, UK.
5. European Communities (2001), ".Decision 2001/48, OJ L 14", available at: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=OJ:L:2001:014:TOC> (Accessed 15 July 2017).
6. European Communities (2000), "Directive 2000/31 OJ L", available at: <http://eur-lex.europa.eu> (Accessed 15 July 2017).
7. European Communities (2000), "Regulation 2887/2000, OJ L 336", available at: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=OJ:L:2000:336:TOC> (Accessed 15 July 2017).
8. Butoryna, O. V. (2011), Evropejskaia yntehratsyia [European integration], Yzdatel'skiy dom "Delovaia lyteratura", Moscow, Russia.
9. Musys, N. (2005), Use pro spil'ni polityky Yevropejs'koho Soiuzu [All about common European Union policies], K.I.S., Kyiv, Ukraine.
10. Nugent, N. (2010), The Government and Politics of the European Union, 7th ed., Palgrave Macmillan, London, UK.
11. Zubchenko, L. (2007), "Lisbon strategy: disappointment and hope", available at: www.perspektivy.info/rus/ekob/lissabonskaja-strategija (Accessed 15 July 2017).
12. EMPL (2010), "The Lisbon Strategy 2000-2010. An analysis and evaluation of the methods used and results achieved", available at: www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/20/107/8ATT24270 (Accessed 15 July 2017).
13. The European economic and social Committee and Committee of the Regions (2011), "Communication from the Commission to the European Parliament, the Council", available at: http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/ipr_strategy/COM_2011_287_en.pdf (Accessed 15 July 2017).

Стаття надійшла до редакції 18.07.2017 р.